

Laudunensis eidem Ordini attribuit. Hanc ergo Apologiam Bernardus scribit rogatus a Guillelmo Cluniacensi homine; scribit, inquam, eo tempore, quo solutior erat Cluniacensium religio: sed ita libellum componit, ut primum, et quidem durius, arguat suos, id est Cistercienses, qui severioris vitæ specie Cluniacensium institutis detrahebant, sicque sanctiores religionis leges violabant. Ut ergo alteros conciliaret sanctissimus Doctor, quid in utrisque reprehendum sibi videbatur in hoc libro sincere exponit; ratus, » se non adversus Ordinem, sed pro Ordine disputare, si non Ordinem in hominibus, sed hominum vitia reprehenderet, » ex n. 15.

595 & Neque dubitandum est ea vera esse quæ in Cluniacensibus notavit Bernardus, quem de his accurate edoctum fuisse, atque adeo ab omni falsi criminis suspicione immunem esse nemo non concedere debet. Verum dictorum ejus veritatem probant Statuta Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis, qui coacto apud Cluniacum capitulo generali, pleraque ejusmodi vitia emendare conatus est, ut manifeste probant ejus Statuta quæ suis locis in notulas referemus. De hoc capitulo agit ad annum 1132 Ordericus Vitalis, qui et ipse præsens interfuit: ita enim habet in libro decimo tertio, pag. 896: « Petrus Cluniacensis abbas veredarios et epistolas per omnes Cellas suas tunc direxit, et omnes Cellarum Priores de Anglia et Italia, regnisque aliis accersit, jubens ut dominico Quadragesimæ tertio Cluniaci adessent ut præcepta monasticæ conversationis austeriora, quam hactenus tenuerant, audirent. Illi nimirum archimandritæ suis jussis obsecundaverunt, ac ad statutum terminum ducenti Priores Cluniacum convenerunt. In illa die mille ducenti et duodecim fratres ibi adfuerunt... Ille vero » Petrus « auxit jejunia, abstulit colloquia, et infirmi corporis quædam subsidia, quæ illis moderata patrum hactenus permiserat reverendorum clementia, Fratres autem assueti magistro semper obedire, contra religiosum morem nolentes ei resistere, aspera quidem imperia susceperunt: rationabiliter tamen ostenderunt, quod venerabilis Hugo, et illius antecessores Maiolus et Odilo, arctam vitæ viam tenuerunt... Austerus autem præceptor... Cistercienses, aliosque novorum sectatores æmulatus, rudibus ausis institit, et ab inceptis desistere ad præsens erubuit. Post modum tamen emollitus, subditorum arbitrio consensit, » etc. Confer ejusdem Petri Venerabilis libri primi epistolam vigesimam octavam, et aliam quæ inter Bernardinas relata est, ordine ducentesima vigesima nona.

5. Ex his apparet, ea, quæ in Cluniacensibus carpit Bernardus, vera esse: sed inter vitia non ab omnibus fuisse habita, imo quasi necessarium temperamentum infirmitatis humanæ. Et quidem de quibusdam id videri possit, puta de ornatu ecclesiarum, aliarumque ejusmodi rerum, quæ plausibiles rationes præ se ferunt: at pleraque inter monachos tantisper moderatos tolerabilia non esse vel ipsa lectio persuadet. Sed quid, inquis, de templorum magnificentia et cultu? annon Cistercienses, imo et Bernardus ipse amplissima et ornatissima condiderunt? Hæc cum audio, in mentem venit primi illius Oratorii, a Bernardo apud Claram-Vallem extracti. Bone Deus! quam vilis in speciem, sed quam sua vili ipsa specie venerandi! Aliud quidem inchoavit amplissimum, quod continendis monachis septingentis, aliisque personis sufficeret: sed omnis ornatus, præter ipsam fabricæ majestatem, expers. Et Cistercienses primitus « sculpturas vel picturas » in ecclesiis suis seu officinis monasterii penitus interdixerunt: quia dum talibus intenditur, utilitas bonæ meditationis, vel disciplina religiosæ gravitatis sæpe negligitur. Cruces tamen pictas, » sed quæ « ligneæ » essent, habebant, denique « superfuitates et curiositates notabiles in sculpturis, ædificiis, pavimentis, et aliis similibus, quæ deformant antiquam Ordinis honestatem, et paupertati non congruunt, » rejecerunt etiam in capitulo anni 1213, ex Instit. Cisterc. parte prima, cap. 20.

6. Sed ut hæc missa faciamus, magna certe ex sequenti libello consecuta est utilitas: cum non solum Cluniacenses, sed etiam alia, quæ ab eorum societate disparata erant monasteria, ejus lectione ad meliorem frugem sese receperint, in primis Dionysianum Sugerio auctore; et tandem Cisterciensium exemplo convocari cæperint capitula generalia Nigrorum monachorum præter Cluniacense, in quibus de emendandis monachorum vitiis actum est. Id enim Innocentio II pontifice fieri cæptum, et ab ipso approbatum fuisse constat ex litteris capituli generalis abbatum provinciæ Remensis ad Adrianum III contra abbatem Latiniacensem, superius relatis, col. 813.

596 7. Sed hæc satis ad illustrandam Apologiam sequentem, quam in duas partes distinguere possumus: in quarum prima corripuntur Cistercienses, quod Cluniacensium iustitutis detraherent; in secunda Cluniacensium superfuitates arguuntur. Ideo duas epistolas vocat codex Mjoris-Monasterii, in quo ita inscriptio legitur: « Incipit Apologeticum domni Bernardi abbatis contra Cisterciensium detractiones, ad Guillelmum abbatem, dividitque tractatum in duas epistolas. » Præmittitur epistola octogesima quarta instar præfatiunculæ, quo nomine eam Bernardus designat in epistola octogesima quinta et in epistola octogesima octava. Hoc opusculum Rotomagi primum una cum tractatu de Præcepto et Dispensatione, atque libris de Consideratione, absque designatione anni vulgatum est sub hoc titulo: « Incipit libellus Bernardi abbatis de Concordantia statuum religiosorum, qui pro tempore suo erant, » Sub eodem titulo idem liber aliquando laudatur a Willelmo monacho in libro Florum ex sancto Bernardo.

SANCTI BERNARDI

APOLOGIA AD GUILLELMUM

SANCTI-THEODERICI ABBATEM (113).

PRÆFATIUNCULA

Quod me hujusmodi operam dare jubes, per quod tollendum sit scandalum de regno Dei, libenter

(113) Quantum Cluniacensis ordinis disciplina regente S. Hagone floruerit, clarius est quam ut probari necesse sit. Petrus Damiani, severus ille

accipio: sed quomodo id velis fieri, necdum satis elucet mihi. Nam illam tuam dulcissimam epistolam dulciter legens, ac dulcius relegens (sæpius quippe

morum censor, epistola & libri vi, Cluniacum vocat Paradisum, quatuor Evangeliorum fluentis irriguum hortum deliciarum, spirituale campum, ubi cælum

repetita placebat) intellexi quidem te velle, ut illis qui de nobis tanquam detractoribus Cluniacensis Ordinis, conqueruntur, satisfaciam: quatenus videlicet sciatur non esse verum, quod male hucusque de nobis putarunt, vel putari voluerunt. At si post hanc satisfactionem rursus victus eorum ac vestitus superfluitatem, et cætera quæ subjungis, quemadmodum injungis, carpere voluero; et mihi videbor contradicere, et quomodo sine scandalo facere queam, non video. Nisi forte, et Ordinis quidem laudabilem, et Ordinis reprehensores reprehensibiles dicam [al doceam], et nihilominus tamen ipsius superflua reprehendam. Si hoc modo vis, aut forte aliter magis expedire vides, manda apertius; et ut valeam quod vis, eo modo quo vis, ora instantius.

ac terra congregitur, ac velut arenam certaminis, ubi spiritualis more palæstræ, caro fragilis adversus potestates aereas colluctatur. Et epist. 5 in Cluniacensium conversatione et Ordine non adinventio- nis hamanz studium, sed Spiritus sancti magisterium inesse asserit. At S. Hugoni ad superos rapto anno 1109 successit Pontius qui referente Petro Venerabili libro secundo de Miraculis, cap. 12, cam satis modeste ac sobrie conversatus esset primis assumptionis suæ annis procedente tempore mores mutavit; nec dubium quin ad ejus exemplum, subditorum etiam, fervor intepuerit. Neque tamen Petrus Venerabilis ejusdem libri cap. 11, omnem hujus relaxationis causam in eum rejicit; sed etiam quorundam, quos inquit nominare nolo, culpa vel desidia, resacanda vel potius evellenda succreverunt. Pontio abdicata præfectura Jeresolymam profecto substituitur anno 1122 Hugo II, cui post quinque circiter menses Petrus Venerabilis successit. Dum hæc ita se haberent, ortu est gravis Cluniacenses inter et Cistercienses contentio ob regulam sancti Patris Benedicti, dispari habitu ac religione servatam. Cum enim eam ab causam S. Bernardus in culpam vocaretur, veluti horum discidorum sive auctor, sive fautor; Guillelmus Sancti Theoderici abbas, pro sua erga Virum sanctissimum reverentia et amore (de quo in notis ad epistolam 86), eum ad sese purgandum, simulque ad ea quæ correptione digna in Cluniacensibus judicaret, animadvertenda induxit. Ideoque hæc Apologia duas complectitur partes: in prima, diluta sui accusatione, perstringit suos Cistercienses, quod Cluniacensibus obtrecent; in altera Cluniacensium arguit superfluitates. Non parum autem scire interest, quo circiter anno hæc Apologia a sancto Doctore scripta sit: quod Petro Mauricio abbate contigisse, omnibus præter unum Manricum hæcenus fuit persuasum. Et primo quidem scripta videtur post annum 1120, quo Guillelmum Sancti-Theoderici abbatem creatum fuisse probant notæ in epistolam 85. Quamvis enim inscriptio epistolæ huic operi præfixæ eum Venerabilis Patris nomine duntaxat indiget, eo tamen vocabulo abbatis dignitatem expressam non dubitem, cum ante decimum tertium sæculum vix ullus Religiosus præter abbates Patris nomine censeretur: unde venerabilis Guigo Patris appellationem modeste recusavit, ut dictum est ad epistolam, 11, et S. Bernardus Godefrido Priori Claræ-Vallis sic epistolam 317 inscribit, *Fratri Godefrido*, quo etiam modo epistola 87 salutatur Ogerium canonicum regularem, licet abbatis antea dignitate perfu- ctum. Verumtamen hoc opusculum ante Petri Venerabilis præfecturam exaratum existimo, quamvis extinguendis hujusce contentio- nis scintillis subinde postea excitatis ipse dederit operam, ut infra videbimus. Nam S. Bernardus epistola 277 ad Eugenium testa-

A Scito tamen non modico me hujusmodi scriptitationibus feriri detrimento: quia multum hinc mihi devotio- nis subtrahitur, dum studium orationis intermittitur, præsertim cum nec usus suppetat dictandi, nec otium.

597 CAPUT I.

Profitetur se suosque ab obtrecentatione religiosi Ordinis prorsus alienos.

Venerabili patri GUILLELMO, frater BERNARDUS, fratrum qui in Clara-Valle sunt, inutilis servus, salutem in Domino.

1. Usque modo si qua me scriptitare jussistis, aut invitus, aut nullatenus acquievi: non quia negligenter quod jubebar, sed ne præsumerem quod nesciebam. Nunc vero nova urgente causa, pristina fugatur verecundia, et vel perite vel imperite dolori

B tur, Petrum Cluniacensem pene ab introitu suo in multis Ordinem illum meliorasse, verbi gratia in observantia jejuniorum, silentii, indumentorum pretiosorum et curiosorum: quod etiam patet ex ipso Petro, de Miraculis libro II, cap. 11, ubi scribit, statim ab ipso suæ Assumptionis initio, Matthæum, Sancti-Martini a Campis Priorem, a se accitum, quo regulari disciplinæ resarciendæ ambo simul providerent. Meminit et alterius reformationis Ordericus Vitalis ad annum 1132, ubi ait, ad Petri Cluniacensis mandatum; *Priores ducentos, fratres vero mille ducentos et duodecim Cluniacum Dominica tertia Quadragesimæ convenisse, quo in conventu Petrus Cistercienses æmulatus auxerit jejunia, abstulerit colloquia, et infirmi corporis quædam subsidia, quæ illis moderata Patrum hæcenus permiserat revocandorum clementia.* Quis itaque dicat Bernardum, harum rerum, quas Petrus ab ineunte præfectura cœpisset, optime conscius, voluisse illum de suorum excessibus exagitare? Nam neque ipsius Petri epistolam (quam primam ad S. Bernardum scripsit: in Bibliotheca Cluniacensi, lib. I, epist. 28), in qua nonnullis Cisterciensium objectis facit satis, huic apologiæ (ut vulgo putatur) respondere, ex mutuis utriusque capitulis perspicuum esse videtur. Quatuor enim fere Bernardus hoc opusculo in Cluniacensibus carpit: primo, excessus in cibo et potu, maxime vero in faciliiori carni- um usu: secundo, in pompa vestium; tertio, in superfluo templorum ornatu; quarto, in luxu abbatum. At Petrus Venerabilis objectis respondet viginti capitulis, quorum nullum fere tangit quidquam eorum, quæ hic a Bernardo fuerant objecta. Nihil enim ibi attexit de vino et doliis pigmentariis, de monstrosis piscibus, ovorum frixuris, variisque condimentis; nihil de cæteris et si quid de vestibus delibat, de solis pelliceis, quarum vix hic quidem meminit Bernardus, quæstionem instituit. Non igitur huic Bernardi Apologiæ respondet illa Petri epistola, sed Cisterciensium querimoniis, ut etiam ex ipsius epistolæ exordio et conclusione manifeste colligitur. Verum sive Pontio (quod contendimus) sive Petro abbate scripta sit hæc Apologia, in mentem revocandum illud, quod de S. Bernardo Guillelmus scripsit libro primo de Vita S. Bernardi, cap. 8: *Si nimietas in eo reprehenditur sancti fervoris, habet certe apud pias mentes excessus iste reverentiam suam, quam quicumque Spiritu Dei aguntur, multum verentur in servo Dei reprehendere nimium istam nimietatem. Habet et facile apud homines excusationem, cum vix audeat quisquam eum condemnare, quem Deus justificat, tam multa, tam sublimia cum eo et per eum operando. Felix, cui solum reputatur ad culpam, quod cæteri præsumere sibi solent ad gloriam.*

meo satisfacere cogor, fiduciam dante ipsa necessitate. Quomodo namque silenter audire possum vestram hujuscemodi de vobis querimoniam, qua scilicet miserimi hominum, in pannis et semicinctiis, de cavernis, ut ait ille (*Hebr.* xi, 38), dicimur judicare mundum; quodque inter cætera intolerabilius est, etiam gloriosissimo Ordini vestro derogare, sanctis qui in eo laudabiliter vivunt, impudenter detrahere, et de umbra nostræ ignobilitatis, mundi luminaribus insultare? Itane sub vestimentis ovium, non quidem lupi rapaces, sed pulices mordaces, imo tineæ demolientes; bonorum vitam, quia palam non audemus, in occulto corrodimus; nec saltem clamorem invectionis, sed susurrium detractionis emittimus? Si hoc ita est, ut quid sine causa mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis? (*Psal.* XLIII, 22.) Si ita, inquam, pharisaica jactantia cæteros homines, et (quod superbius est) nobis meliores despiciamus, quid nobis prodest tanta in nostro victu parcitas et asperitas, in vestitu notabilis illa vilitas ac diversitas, in opere manuum quotidiana desudatio, in jejuniis et vigiliis jugis exercitatio, totius denique vitæ nostræ singularis quedam atque austeria conversatio? nisi forte omnia opera nostra facimus, ut videamur [*al.* videantur] ab hominibus. Sed dicit Christus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (*Matth.* vi, 5), Nonne si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus? (*I Cor.* xv, 19.) An vero non in hac vita tantum in Christo speramus, si de Christi servitio temporalem tantum gloriam quærimus?

2. Miser ergo homuncio qui tanto labore et industria studeo non esse, vel potius videri sicut cæteri hominum; minus tamen accepturus, imo gravius cruciandus, quam quilibet hominum. Siccine ergo non inveniebatur nobis via, ut ita dicam, utcunque tolerabilior ad infernum? Si ita necesse erat, ut illo descenderemus; cur saltem illam, qua multi incedunt, viam scilicet latam, quæ ducit ad mortem, non elegimus, quatenus vel de gaudio, et non de luctu, ad luctum transiremus? O quam feliciter est illis, quorum non est respectus morti eorum, et firmamentum in plaga eorum, qui in labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellantur! qui et si peccatores, ac pro gaudiis temporalibus, perpetuis cruciatibus addicti, saltem abundantes in sæculo obtinuerunt divitias (*Psal.* LXXII, 4, 5, 12). Væ portantibus crucem, non sicut Salvator suam, sed sicut ille Cyrenæus, alienam (*Matth.* xxvii, 32). Væ Citharædis citharizantibus, non ut illi de Apocalypsi, in citharis suis (*Apoc.* xiv, 2), sed vere, ut hypocritæ, in alienis. Væ semel, et væ iterum, portantibus crucem Christi, et non sequentibus Christum: qui nimirum cujus passionibus participant, humilitatem sectari negligunt.

3. Duplici quippe contritione conteruntur qui hujusmodi sunt, quando et hic pro temporali gloria temporaliter se affligunt, et in futuro pro interna superbia

ad æterna supplicia pertrahuntur. Laborant eum Christo, sed cum Christo non regnant: sequuntur Christum in paupertate sua, sed in gloria non consequuntur: de torrente in via bibunt, sed non exaltabunt caput in patria: lugent nunc sed tunc non consolabuntur. Et merito: quid enim facit superbia sub pannis humilitatis Jesu? nunquid non habet quo se palliet humana malitia, nisi unde involuta est infantia Salvatoris? Et quomodo intra præsepium Domini simulatrix arrogantia se coarctat ac pro vagitibus innocentiae, malum inibi detractionis immurmurat? Annon illi superbissimi de Psalmo, quorum prodiit ex adipe iniquitas eorum, multo, tutius operati sunt iniquitate et impietate sua (*Psal.* LXXII, 6, 5), quam nos latemus sub sanctitate aliena? Quis enim magis impius, an profitens impietatem, an mentiens sanctitatem? Nonne is qui etiam mendacium addens, geminat impietatem? Et quid dicam? Vereor ne forte et ego suspectus habear, non quidem vobis pater, non vobis, cui utique notum me novi, quantum in hac caligine homo homini innotescere potest; et specialiter de hac re scio vos non ignorare quid sentiam. Sed propter illos, qui me nec ita ut vos cognoverunt, nec sicut vobis hinc loqui soleo, loquentem audierunt, scribis vobis (quod et frequenter audistis), ut quoniam ego per singulos ire, et singulis satisfacere nequeo, ex me habeatis, unde quod de me certissime scitis: eis pro me verissime persuadeatis. Neque enim timeo omnium oculis scribere, quidquid de hac re vobis in aure locutus sum.

CAPUT II

Purgat se S. Bernardus, et Ordinem Cluniacensium commendat.

4. Quis unquam me adversus Ordinem illum vel coram audivit disputantem, vel clam susurrantem? Quem unquam de Ordine illo nisi cum gaudio vidi, nisi cum honore suscepti, nisi cum reverentia allocutus, nisi cum humilitate adhortatus sum? Dixi, et dico: Modus quidem vitæ est sanctus, honestus, castitate decorus, discretionem præcipuus, a patribus institutus, a Spiritu sancto præordinatus; animabus salvandis non mediocriter idoneus. Egone vel damno, vel despicio, quem sic prædico? Memini me aliquando in aliquibus ejusdem Ordinis monasteriis hospitio susceptum fuisse: reddat Dominus servis suis humanitatem, quam infirmanti mihi ultra etiam quam necesse fuit exhibuerunt; et honorem, quo me plus quoque quam dignus fui, dignati sunt. Ipsorum me commendavi orationibus, interfui collationibus; sæpe et de Scripturis, et salute animarum habui sermonem cum multis, et publice in capitulis, et privatim in cameris. Quem unquam vel clam, vel palam aut ab illo. Ordine dissuadere, aut nostrum ut veniret persuadere tentavi? An non potius multos cupientes venire repressi; venientes et pulsantes repuli? Annon fratrem Nicolaum

ad Sanctum-Nicolaum (114), et vobis duos de vestris, vobis teste, remisi? Sed et duobus quibusdam ejusdem Ordinis abbatibus (115), quorum ne nomina prodam, ipsi eos optime nostris, et nihilominus quam amica mihi familiaritate jungantur, scitis: numquid non tamen ad alium Ordinem (quod et vos non latuit) migrare desiderantibus, jamjamque deliberantibus, nostrum eis dissuasorium consilium obviavit, ac ne suas desererent cathedras effecit? Cur igitur Ordinem damnare putor, vel dicor, cui amicos meos deservire suadeo, cui suos ad nos venientes monachos reddo, de quo et mihi orationes tam sollicite requiro, tam devote suscipio.

539 CAPUT III.

Varietatem religiosorum Ordinum non debere præjudicare vinculo charitatis.

5. An forte quia juxta alium Ordinem conversari videor, propterea suspectus hinc habeor? Sed eadem ratione et vos nostro derogatis, quicumque aliter vivitis. Ergo et continentis, et conjuges invicem se damnare putentur, quod suis quique legibus in Ecclesia conversentur. Monachi quoque ac regulares clerici sibi invicem derogare dicantur, quia propriis ad invicem observantiis separantur. Sed et Noe, et Danielem, et Job in uno se regno pati non posse suspicemur, ad quod utique non eos uno tramite justitiæ cognovimus pervenisse. Mariam denique et Martham, necesse sit aut utramque, aut alteram Salvatori displicere, cui nimirum tam dissimili studio devotionis contendunt amhæ placere. Et hac ratione in tota Ecclesia (quæ utique tam pluribus, tamque dissimilibus variatur ordinibus, utpote regina quæ in Psalmo legitur *circumamicta varietatibus* (Psal. XLIV, 10)), nulla pax, nulla prorsus concordia esse putabitur. Quæ etenim segura quies, quis tutus in ea status invenietur, si unus quilibet homo unum quemlibet Ordinem eligens, alios aliter viventes aut ipse aspernetur, aut se ab ipsis sperni suspicetur, præsertim cum tenere impossibile sit vel unum hominem omnes Ordines, vel unum Ordinem omnes homines? Non sum tam habes, ut non agnoscam tunicam Joseph, non illius qui liberavit Ægyptum, sed qui salvavit mundum, et hoc non a fame corporis, sed a morte simul animæ et corporis. Notissima quippe est, quia polymita, id est pulcherrima varietate distincta; sed et sanguine apparet intincta, non quidem hædi, qui peccatum significat, sed agni, qui designat innocentiam, hoc est suo ipsius, non alieno. Ipse est profecto Agnus mansuetissimus, qui coram non quidem tendente, sed occidente se obmutuit; qui peccatum non fecit, sed abstulit peccata mundi. Miserunt autem qui dicerent ad Jacob: *Hanc invenimus; vide utrum tunica filii tui sit, an non* (Gen. xxxvii, 32). Vide et tu, Domine, utrum hæc sit tunica

dilecti Filii tui. Recognosce, omnipotens Pater, eam quam fecisti Christo filio tuo polymitam, dando quidem quosdam apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios pastores et doctores, et cætera quæ in ejus ornatu mirifico decenter apposuisti, ad consummationem utique sanctorum, occurrentium in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv, 11, 13). Dignare etiam, Deus, pretiosissimi purpuram sanguinis quo aspersa est, recognoscere, et in purpura præclarum insigne ac gloriosissimum indicium obedientiæ. *Quare ergo, inquit, rubrum est vestimentum tuum? Torcular, ait, calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum* (Isa, LXIII, 2, 3).

6. Itaque quandoquidem factus est obediens Patri usque ad torcular crucis, quod utique solus calcavit: solum quippe brachium suum auxiliatum est ei, juxta illud in alio loco, *Singulariter sum ego, donec transeam* (Psal. cxi, 10). Jam exalta eum, Deus, et da ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et inferorum (Philipp. ii, 2, 10). Ascendat in altum, captivam ducat captivitatem, donet dona hominibus (Ephes. iv, 8). Quæ dona? Relinquat videlicet sponsæ suæ Ecclesiæ pignus hæreditatis, ipsam tunicam suam: tunicam scilicet polymitam, eademque inconsutilem, et desuper contextam per totum sed polymitam ob multorum Ordinum, qui in ea sunt, multimodam distinctionem: inconsutilem vero propter indissolubilis charitatis individuanam unitatem. *Quis me, inquit, separabit a charitate Christi?* (Rom. viii, 35.) Audi quomodo polymitam: *Divisiones, ait, gratiarum sunt, idem autem Spiritus; et divisiones operationum sunt, idem vero Dominus.* Deinde diversis enumeratis charismatibus, tanquam variis tunicæ coloribus, quibus constet eam esse polymitam, ut ostendat etiam esse inconsutilem, et desuper contextam per totum, adjungit: *Hæc autem operatur 539 unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. xii, 4, 5). *Charitas quippe diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Non ergo dividatur, sed totam et integram hæreditario jure sortiantur Ecclesia, quia de illa scriptum est: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate* (Psal. XLIV, 10). Itaque diversi diversa accipientes dona, alius quidem sic, alius vero sic; sive Cluniacenses, sive Cistercienses, sive clerici regulares, sive etiam laici fideles, omnis denique Ordo, omnis lingua, omnis sexus, omnis ætas, omnis conditio, in omni loco, per omne tempus, a primo nomine usque ad novissimum. Nam et propter hoc talaris dicta est, quod ad finem usque pertingat, dicente propheta, *Non est qui se abscondat a calore ejus* (Psal. xviii, 7): nimirum congruens ei cui et

(114) Monasterium Sancti-Nicolai de Bosco, diocesis Laudunensis, cujus monachus Nicolaus, de quo epistola 84.

(115) Unus ex his duobus erat Guillelmus ipse, ex Bernardi epistola 86.

facta est, qui, perhibente videlicet alia Scriptura, et ipse attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (Sap. VIII, 1),

CAPUT IV.

Se cæteros omnes Ordines charitate, unum professione tenere.

7. Omnes ergo concurramus pariter in unam tunicam, et ex omnibus constet una. Ex omnibus, inquam, una. Nam etsi ex pluribus et [diversis, una est tamen columba mea, formosa mea, perfecta mea (Cantic. VI, 8). Alioquin nec ego solus, nec tu sine me, nec ille sine utroque : sed simul omnes sumus illa una, si tamen solliciti sumus servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Non, inquam, tantum Ordo noster, aut solus vester, ad illam pertinet unam, sed noster simul et vester : nisi forte (quod absit!) invicem invidentes, invicem provocantes, invicem mordeamus, et ab invicem consumamur (Galat. V, 15); et sic non possit nos Apostolus uni illi viro, cui despondit, virginem castam exhibere Christo (II Cor. XI, 2). Verumtamen illa una dicit in Canticis, Ordinavit in me charitatem (Cantic. II, 4) : ut etsi una in charitate, divisa tamen sit ordinatione. Quid ergo? Cisterciensis sum : damno igitur Cluniacenses? Absit sed diligo, sed prædico, sed magnifico. Cur ergo, inquis, ordinem illum non tenes, si sic laudas? Audi. Propter hoc quod Apostolus ait : Unusquisque in ea vocatione, in qua vocatus est, permaneat (I Cor. VII, 20). Quod si quæris, cur et a principio non elegerim, si talem sciebam? respondeo : Propter id quod rursus ait Apostolus : Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt (I Cor. X, 22). Non quod scilicet Ordo sanctus et justus non sit : sed quia ego carnalis eram, venundatus sub peccato (Rom. VII, 14); et talem animæ meæ languorem sentiebam, cui fortior esset potio necessaria. Et diversis morbis diversa conveniunt medicamenta, et fortioribus fortiora. Fac duos homines febribus anxiosi, quartanis unum, alterum tertianis. Commendet autem qui quartanis laborat, tertiano aquam, pyra, et frigida quæque sumenda : cum tamen ab his ipse abstineat, vinumque et cætera calida, utpote sibi congruentia, sumat. Quis, rogo, hinc eum recte reprehendat? Si diceret ille. Cur tu aquam non bibis, quam ita laudas? annon recte responderet : Et tibi eam fideliter tribuo, et mihi salubriter subtrabo.

8. Denique requiratur [al. requiris] a me etiam, cur cum omnes Ordines laudem, omnes non teneo! Laudo enim omnes et diligo, ubicunque pie et juste vivitur in Ecclesia. Unum opere teneo, cæteros charitate. Faciet autem charitas (fidenter loquor) aut me illorum quidem fructu frauder, quorum instituta non sequor. Plus aliquid dicam. Tu tibi caute age. Peccat namque fieri quia frustra tu laboraveris : ut autem ego frustra diligam bonum quod operaris, fieri omnino non potest. O quanta fiducia charitatis! Alius operatur non amans, et alius amat nihil operans. Ille quidem suum opus perdit, illius vero charitas nunquam excidit. Et quid mirum, si in

hoc exilio, peregrinante adhuc Ecclesia, quædam hujusmodi sit pluralis, ut ita dixerim, unitas, unaque pluralitas : cum in illa quoque patria, quando jam ipsa regnabit, nihilominus forte talis aliqua dispar quodammodo æqualitas futura sit? Inde etenim scriptum est : In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. XIV, 2). Sicut itaque illic multæ mansiones in una domo ; ita hic multi ordines sunt in Ecclesia una : et quomodo hic XII, 4) ; ita ibi distinctiones quidem gloriarum, sed una domus. Porro unitas tam hic quam ibi, consistit in una charitate ; diversitas autem hic quidem in ordinum vel operationum multifaria divisione : illic vero in quadam meritorum notissima, sed et ordinatissima distinctione. Intelligens denique Ecclesia hanc suam quodammodo discordem concordiam, concordemve discordiam : Deduxit me, inquit, super semitas justitiæ propter nomen suum (Psal. XXII, 3), Ponens quippe semitas pluraliter, et iustitiæ singulariter ; nec diversitatem prætermisit operationum, nec unitatem operantium. Prævidens quoque ut illam in cælestibus discretam unitatem futuram, devotissime læta decantat : Plateæ tuæ Jerusalem, sternentur auro mundo et per omnes vicos tuas Alleluia cantabitur (Tob. XIII, 22). Audiens enim plateas et vicos, coronas et glorias diversas intellige. In auro, quo uno metallo illa civitas ornata describitur, et in uno Alleluia, quod cantandum perhibetur, dissimilium specierum similem pulchritudinem, et multarum mentium unam devotionem attende.

9. Non igitur una tantum semita inceditur, quia nec una est mansio quo tenditur. Viderit autem quisque quacumque incedat, ne pro diversitate semitarum ab una justitia recedat : quoniam ad quamlibet mansionem sua quisque semita pervenerit, ab una domo Patris exsors non erit. Verumtamen ut stella ab stella differt in claritate ; sic erit ait, et resurrectio mortuorum (I Cor. XV, 41, 42). Nam etsi fulgebunt justii sicut sol in regno Patris eorum : alii tamen aliis amplius, pro diversitate meritorum. Quæ sane merita sciendum non sic in hoc sæculo, ut in illo, facile ab homine posse discerni : quippe cum hic tantum opera videantur, illic etiam corda nihil impediatur intueri. Si quidem radiante ubique Sole justitiæ, tunc manifesta erunt abscondita cordium (I Cor. IV, 5) ; et sicut non est nunc qui se abscondat a calore ejus (Psal. XVIII, 7), ita tunc non erit qui se occultet a splendore ipsius. Et de operibus quidem sæpe incerta, et ob hoc periculosa sententia fertur, cum multoties minus justitiæ habeant, qui magis operantur.

CAPUT V.

Religiosos aliorum Ordinum æmulos et obrectatores acri stylo aggreditur.

10. Unde nunc mihi conveniendi sunt quidam de Ordine nostro, qui contra illam sententiam, Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus,

qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv, 5); aliis Ordinibus derogare dicuntur, et suam justitiam solam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti: quos profecto (si qui tamen hujuscemodi sunt) nec nostri, nec cujuscumque esse Ordinis verius dixerim; quippe qui etsi ordinate viventes, superbe tamen loquentes, cives se faciunt Babylonis, id est confusio- nis; imo filios tenebrarum, ipsiusque gehennæ, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (Job. x, 22). Vobis ergo, inquam, fratres, qui etiam post auditam illam Domini de Pharisæo et Publicano parabola, de vestra justitia [al. de vestro instituto] præsumentes, cæteros aspernamini, dicitis (ut dicitur) solos vos hominum esse justos, aut omnibus sanctiores; solus vos monachorum regulariter vivere, cæteros vero Regulæ potius existere transgressores.

11. Primo quid ad vos de alienis servis? Suo domino stant, aut cadunt. Quis vos constituit iudices super eos? Deinde si ita, ut dicitur, de Ordine vestro præsumitis; qualis ordo est, ut antequam de suo quisque trabem ejiciat, in fratrum oculis tam curiose festucas perquirat? Qui in Regula gloriimini, cur contra Regulam detrahitis? cur contra Evangelium, ante tempus, 539 et contra Apostolum, alienos servos judicatis? (Rom. xiv, 4.) An Regula non concordat Evangelio vel Apostolo? alioquin Regula jam non est regula, quia non recta. Audite, et discite ordinem, qui contra ordinem aliis Ordinibus derogatis. *Hypocrita*, inquit, *ejice primum trabem de oculo tuo, et sic videbis ejicere festucam de oculo fratris tui* (Matth. vii, 3-5). Quæris quam trabem? annon grandis et grossa trabes est superbia, qua te putans esse aliquid, cum nihil sis, insanis sime tibi tanquam sanus exsultas, et aliis vanissime, trabem portans, de festucis insultas? *Gratias*, inquis *ago tibi, Deus, quia non sum sicut cæteri hominum, injusti, raptores, adulteri* (Luc. xviii, 21): sequere ergo, et dic, *Detractores*. Neque enim minima est hæc festuca inter cæteras. Quare cum tam diligenter alias enumeres, istam taces? Si pro nulla vel minima habes, audi Apostolum: *Neque maledici, ait regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi, 10). Audi et Deum in Psalmo comminantem: *Arguam te, inquit, et statuat contra faciem tuam* (Psal. xlix, 21). Quod quia detractori loquatur, certum est ex præcedentibus. Et quidem juste ad se retorquendus, et se compellendus est intueri, qui avertens faciem suam a se aliena potius mala, quam sua solet curiosius perscrutari.

CAPUT VI.

Arguit temere judicantes, et calumniantes modum vivendi Cluniacensium.

12. At, inquiunt, quomodo Regulam tenent, qui pellicis induuntur; sani carnibus, seu carni-um pin-

(116) Pinguedinis seu adipis ex carnibus elicitum usum ad legumina condienda, qualibet die quondam apud Cluniacenses adhiberi solitum, temperavit

PATROL. CLXXXII.

guedine vescuntur (116); tria vel quatuor pulmentaria una die quod Regula prohibet (Reg. S. Benedicti, cap. 39) admittunt, opus manuum, quod jubet (Ibid., cap. 48), non faciunt: multa denique pro libitu suo vel mutant, vel augent, vel minuunt? Recte. Non possunt hæc negari. Sed attendite in regulam Dei, cui utique non dissonat institutio sancti Benedicti. *Regnum Dei, inquit, intra vos est* (Luc. xvii, 21), hoc est, non exterius in vestimentis aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis. Unde Apostolus, *Regnum Dei non est esca et potus, sed justitia, et pax et gaudium in Spiritu sancto* (Rom. xiv, 17): et rursus, *Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute* (I Cor. iv, 20). De corporalibus itaque observantiis fratribus calumniam struitis; et quæ majora sunt regulæ, spiritualia scilicet instituta, relinquitis camelumque glutientes, culicem liquatis? Magna abusio! Maxima cura est, ut corpus regulariter induatur, et contra regulam suis vestibus anima nuda deseritur. Cum tanto studio et tunica, et cuculla corpori procurentur, quatenus cui deerunt, monachus non putetur: cui similiter spiritui pietas et humilitas, quæ profecto spiritualia indumenta sunt, non providentur? Tunicati et elati abhorremus pellicias! tanquam non melior sit pellibus involuta humilitas, quam tunicata superbia: præsertim cum et Deus tunicas pelliceas primis hominibus fecerit (Gen. iii, 21); et Joannes in eremo zona pellicea lumbos accinxerit (Matth. iii, 4); et ipse tunicarum institutor in solitudine, non tunicis, sed pellibus sese induerit. Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibis damnamus saginatos! quasi non melius sit exiguo saginine ad usum vesci, quam ventoso legumine usque ad ructum exsaturari: præcipue cum et Esau non de carne sed de lente sit reprehensus (Hebr. xii, 16): et de ligno Adam, non de carne damnatus (Gen. iii, 17); et Jonathas ex gustu mellis, non carnis morti adjudicatus (I Reg. xiv, 29): econtra vero Elias innoxie carnem comederit (III Reg. xvii, 6); Abraham gratissime carnibus Angelos paverit (Gen. xviii, 7), et de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit (Exod. xxix, 1). Sed et satius est modico vino uti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari per aviditatem: quia et Paulus Timotheo modico utendum consuluit (I Tim. v, 23); et Dominus ipse bibit, ita ut vini potator appellatus sit (Matth. xi, 19); Apostolis quoque bibendum dedit; insuper et ex eo Sacramenta sui sanguinis condidit (Id. xxvi, 27): cum econtra aquam ad nuptias bibi non passus sit (Joan. ii, 3-9), et ad aquas contradictionis 533 populi murmur terribiliter castigaverit (Num. xx); David quoque aquam, quam desideraverat, potare timuerit (II Reg. xxiii, 16); virique illi Gedeonis, qui præ aviditate toto corpore prostrato de flumine biberunt, digni ad prælium ire non fuerint (Judic. vii, 5-7).

Petrus Venerabilis, interdicendo illum in feriis sextis statuto 10, et qualibet die Adventus, præter Dominicam primam statuto 15.

29

Jam vero de labore manuum quid gloriamini, cum et Martha laborans increpata, et Maria quiescens laudata sit (*Luc. x, 41, 42*); et Paulus aperte dicat: *Labor corporis ad modicum valet, pietas autem ad omnia?* (*I Tim. iv, 8.*) Optimus labor, de quo propheta dicebat: *Laboravi in gemitu meo* (*Psal. vi, 7*): et de quo alibi, *Memor fui Dei, delectatus sum, et exercitatus sum.* Ac ne corporale intelligas exercitium. *Et defecit, inquit, spiritus meus* (*Psal. lxxvi, 4*). Ubi autem non corpus, sed spiritus fatigatur, spiritualis procul dubio labor intelligitur.

CAPUT VII.

Spiritualis exercitatio fructuosior corporali.

13. Quid ergo, inquis? Siccine illa spiritualia persuades, ut etiam hæc, quæ ex Regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam: sed illa oportet agere, et ista non omittere. Alioquin cum aut ista omitti necesse est, aut illa; ista potius omittenda sunt, quam illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum observatione elatus, aliis eadem non observantibus derogas, nonne te magis transgressorem Regulæ indicas, cujus licet minima quædam tenens, meliora devitas, de quibus Paulus: *Æmulamini, ait, charismata meliora?* (*I Cor. xii, 31.*) Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem; in quo alios deprimis, charitatem: quæ sunt procul dubio charismata meliora. Tu tuum corpus multis et nimis laboribus atteris, ac regularibus asperitatibus mortificas membra tua quæ sunt super terram. Bene facis. Sed quid si ille quem similiter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum est utilis, corporali videlicet exercitacione; amplius autem quam tu de illa, quæ ad omnia valet, id est pietate? Quis, quæso, vestrum Regulam melius tenet? Annon melius qui melior? Quis vero melior, humilior an fatigatior? Annon is qui a Domino didicit mitis esse et humilis corde (*Matth. xi, 29*), qui et cum Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eo? (*Luc. x, 42.*)

14. Quod si Regulam ab omnibus qui eam professi sunt sic ad litteram tenendam censes, ut nullam omnino dispensationem admitti patiaris, audacter dico, nec tu eam, nec ille tenetis. Nam etsi ille quantum quidem pertinet ad observationes corporeas, in pluribus offendit, impossibile est tamen te quoque vel in uno non transgredi. Scis autem quia in uno offendit, omnium est reus. Sin vero concedas aliqua posse mutari dispensatorie, procul dubio et tu illam tenes, et ille, quanquam dissimiliter: nam tu quidem districtius, at ille fortasse discretius. Neque hoc dico, quia hæc exteriora negligenda sint; aut qui se in illis non exercuerit, mox ideo spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia (quanquam meliora) nisi per ista, aut vix, aut nullatenus vel acquirantur, vel obtineantur, sicut scriptum est, *Non prius quod spirituale, sed quod animale; deinde quod spirituale* (*I Cor. xv, 46*).

A Sicut nec Jacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Unde rursus in psalmo, *Sumite psalmum, et date tympanum* (*Psal. lxxx, 3*): quod est dicere, Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discrete et congrue et hæc operatur, et illa.

15. Jam vero epistola ut epistola remaneat, finienda erat, quandoquidem et nostros (de quibus, pater, conquestus estis, quod Ordini vestro detraberent) satis, quantum potui, stylo corripui; et me quoque ab hujusmodi falsa suspitione purgavi, ut debui. Sed quoniam dum nostris minime parco, nonnullis de vestris nimium, in quibus non decet, videor assentire; pauca quæ et vobis displicere cognovi, et omnibus bonis vitanda esse non dubito, necessarium reor subjungere: 534 quæ quidem etsi fieri videntur in Ordine, absit tamen ut sint de Ordine! Nullus quippe ordo quidpiam recipit inordinatum: quod vero inordinatum est, ordo non est. Unde non adversum Ordinem, sed pro Ordine disputare putandus ero, si non Ordinem in hominibus, sed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus ordinem in hac re molestum me fore non timeo: quinimo gratum procul dubio accepturi sunt, si persequimur quod et ipsi oderunt. Si quibus vero displicuerit, ipsi se manifestant, quia Ordinem non diligunt, cujus utique corruptionem, id est vitia, damnari nolunt. Ipsi itaque illud Gregorianum respondeo: *Melius est « ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur. »* (*Homil. 7 in Ezech.*)

CAPUT VIII.

Cluniacensium vitia, virtutum nomine palliata perstringit.

16. Dicitur, et veraciter creditur, sanctos patres illam vitam instituisse; et ut in ea plures salvarentur, usque ad infirmos Regulæ temperasse rigorem, non Regulam destruxisse. Absit autem ut credam, tantas eos, quantas video in plerisque monasteriis, vanitates ac superfluitates præcepisse, vel concessisse. Miror etenim unde inter monachos tanta in temperantia in comessionibus et potationibus, in vestimentis et lectisterniis, et equitaturis, et construendis ædificiis inolescere potuit: quatenus ubi hæc studiosius, voluptuosius, atque effusius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi major putetur religio. Ecce enim parcitas putatur avaritia, sobrietas austeritas creditur, silentium tristitia reputatur. Et contra remissio discretio dicitur; effusio, liberalitas; loquacitas, affabilitas; cachinnatio, jucunditas; molities vestimentorum et equorum fastus, honestas; lectorum superfluous cultus, munditia. Cumque hæc alterutrum impendimus, charitas appellatur. Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionem confundit. Talis misericordia crudelitate plena est, qua videlicet ita corpori servitur, ut anima juguletur. Quæ etenim charitas est, carnem diligere, et spiritum negligere? quæve discretio totum dare corpori, et animæ nihil? qualis vero misericordia, ancillam reficere, et dominam interficere? Ne-

quod tenebant, et temere præsumpserunt quod non valebant; digno Deo exitu eorum tandem patefecit ignaviam: quia et impudenter deseruerunt quod imprudenter arripuerant, et turpiter redierunt ad id quod leviter deseruerant. Cum enim claustra nostra suis potius Ordinis impatientia, quam desiderio nostri expetierint; ostendunt quod sunt, dum a vobis ad nos, a nobis ad vos instabili levitate pervolantes, et nobis, et vobis, et omnibus bonis scandalum faciunt. Quanquam ergo nonnullos eorum noverimus, qui et fortiter Deo auctore cœperunt, et ipso protectore fortius perseverant; securius est tamen ut perseveremus in bono quod cœpimus, quam quod

incipiamus ubi non perseveremus; et hoc pariter omnes studeamus, quo secundum Apostoli consilium *omnia nostra in charitate fiant* (I Cor. xvi, 14) Hæc est de nostra nostro, et de vestro Ordine sententia; hæc nostris et vestris, hæc non de vobis, sed vobis me solere dicere, nullus melius mihi testis erit quam vos, et si quis me novit sicut vos. Quæ in vestris laudabilia sunt, laudo et prædico: si quæ reprehendenda sunt, ut emendentur, vobis et aliis amicis meis suadere soleo. Hoc non est detractio, sed attractio. Quod ut nobis a vobis semper fiat, omnino precor et supplico. Valet.

541 ADMONITIO IN OPUSCULUM VI.

1. Liber subjectus in codicibus antiquis hunc præfert titulum, « Incipit prologus sancti Bernardi abbatis in libello ad Milites Templi: » et post prologum, « Incipiunt capitula de laude novæ Militiæ: » quæ omnino sunt tredecim, ut in editis nostris, ubi titulos ex mente auctoris retinimus. Liber iste a Gaufrido in libro tertio de Vita Bernardi, capite octavo, « Exhortatorius sermo ad Milites Templi » vocatur. « Quam vero fidelis, » inquit, « cujuslibet piæ conversationis commendator exstiterit et adjutor, exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. » Ita ergo hujusce libri titulus institui potest: « Liber ad Milites Templi, de laude novæ Militiæ. »

2. « Hugoni » tamen « militi Christi et magistro Militiæ Christi » inscriptus est prologus: sed perinde est Magistro Militiæ, atque omnibus Militibus librum nuncupasse. Dicti sunt Fratres Templi ex eo, quod concessu Balduini regis juxta Templum Domini primo consederint, teste Guillelmo archiepiscopo Tyrensi in libro duodecimo, capite septimo, ubi eorum originem describit ad annum 1118. « Eodem anno, » inquit, « quidam nobiles viri de equestri ordine, Deo devoti, religiosi, et timentes Deum in manu domini patriarchæ Christi servitio se mancipientes, more canonicorum regularium, in castitate, et obedientia, et sine proprio velle, perpetuo vivere professi sunt. Inter quos primi et præcipui fuerunt viri venerabiles, Hugo de Paganis, et Gaufridus de Sancto Aldemaro: quibus quoniam neque ecclesia erat, neque certum habebant domicilium, Res in palatio, quod secus Templum Domini ad australem habet partem, eis ad tempus concessit habitaculum. Prima autem eorum professio, quodque eis a domino patriarcha et aliis episcopis in remissionem peccatorum injunctum est, ut vias et itinera, maxime ad salutem peregrinorum contra latronum et incursantium insidias, pro viribus conservarent. » Hæc de Militum Templi origine, quibus primus Magister præfectus est prædictus Hugo de Paganis, quem idem Guillelmus Tyrensis magistrum militiæ Templi primum vocat in libri decimi tertii capite vigesimo sexto. « Hugoni sanctæ militiæ Priori inscripta est Guigonis Carthusiæ præpositi epistola secunda. Iste est Hugo, cui Bernardus sequentem librum nuncupavit, distinguendus utique ab altero Hugone, qui ex comite Campaniæ miles Templi factus est, testante Bernardi epistola trigesima prima ipsi directa. Porro Hugoni de Paganis primo militiæ Magistro successit « miles eximius in armis strenuus, nobilis carne et moribus, dominus Robertus, cognomine Burgundio, natione Aquitanicus, » et quidem sub annum 1136, ut colligitur ex Guillelmo Tyrensi in libri decimi quinti capite sexto, qui item de eodem agit initio libri decimi septimi. Roberto suffectus videtur Ebrardus, cui Petrus Venerabilis scribit epistolam, quæ est libri sexti epistola vigesima sexta.

542 3. Quo anno scriptus sit iste liber, non facile dixerim. Id factum constat Ordine jam plurimum aucto, et militum numero multiplicato. Bernardi verba hoc probant n. 10: « Hæc Jerosolymis actitantur, et orbis excitatur. Audiunt insulæ, et attendunt populi de longe, et ebulliunt ab Oriente et Occidente... Quodque cernitur jucundius, et agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illo confluere videas, nisi utique sceleratos, » etc. Atqui ante consilium Trecense, id est ante annum 1127, novem tantum erant ejus instituti Milites, ut ex Guillelmo mox videbimus. Vix ergo ante annum 1132, hic liber compositus dici potest, sed tamen ante annum 1136, quo fere anno Robertus magister Hugoni successit.

4. Templariorum Regulam ex codice Victorio typis mandavit Miræus, eamque Chronico Cisterciens;

haustis quam attactis sagaci probatione et celeri cognitione unum tandem e pluribus, quod fortius sit, eligatur. Quale est autem illud, quod nonnulla monasteria ex more observare dicuntur, in magnis videlicet festis vina delibuta melle, pigmentorum respersa pulveribus (117), in conventu bibere? Nunquid et hoc fieri dicemus propter infirmitatem stomachi? Ego vero ad nihil aliud valere video, nisi ut vel amplius bibatur, vel delectabilius. Sed cum venæ fuerint vino ingurgitatae, toto in capite palpitantes sic surgenti a mensa quid aliud libet, nisi dormire? Si autem ad vigiliis surgere indigestum cogis, non cantum, sed planctum potius extorquebis.

22. Cum vero ad lectum devenero, requisitus incommodum plango, non crapulae peccatum, sed quod manducare non queo. Ridiculum vero (si tamen verum est) quod relatam est mihi a pluribus, qui hoc se pro certe scire dicebant, reticendum esse non arbitror. Aiunt enim incolumes ac validos juvenes conventum solere deserere, in domo se infirmorum, qui non sunt infirmi, collocare; carniū esu (qui vix ægrotis duntaxat, et omnino debilibus ex Regulæ discretione pro virium reparatione conceditur [Reg. S. Benedicti, capp. 31, 39]) non quidem corporis infirmantis ruinas reficere pro incommodo, sed carnis luxuriantis curam perficere in desiderio (118). Rogo, quæ est hæc securitas, inter frendentium undique hostium fulgurantes hastas et circumvolantia spicula, tanquam finito jam bello et triumphato adversario, projicere arma, et aut prandiis incubare longioribus, aut nudum molli volutari in lectulo? Quid hoc ignaviae est, o boni milites? Sociis in sanguine et cæde versantibus, vos aut cibos diligitis delicatos, aut somnos capitis matutinos? Aliis, inquam, nocte et die cura pervigili festinantibus redimere tempus, quoniam dies mali sunt; vos e contrario et longas noctes dormitando consumitis, et dies fabulando ducitis otiosos? An dicitis, Pax, et non est pax? cur vel non verecundamini ad exprobrationem apostolicæ indignationis? *Nondum enim, ait, restitistis usque ad sanguinem (Hebr. XII, 3)*. Imo jam ad ejusdem terribilis valde comminationis tonitruum cur non expergiscimini? *Cum dixerint, inquit, Pax et securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugient (I Thess. v, 3)*. Delicata nimis medicina est, prius alligari quam vulnerari, membrum non percussum plangere, et necdum suscepta ictu admovere

(117) Pigmentorum ejusmodi usum sustulit Petrus statuto 11, præterquam in Cæna Domini.

(118) Et hoc correxit Petrus statuto 12. Sed legenda hæc de re gravis ejusdem epistola, quæ est libri sexti epistola 15 ad Priores et Custodes Ordinis in quo vehementior et severior Bernardo est in arguendo hoc perverso abusu.

(119) Petrus Venerabilis decernit statuto 16, ut nullus Fratrum pannis, qui dicuntur galabrūni vel isembrūni, vestiatur: cujus statuti hanc reddit rationem, quod multi nostrorum, inquit non aliterquam sæculares homines, sericis variis vel griseis vestium generibus se comebant. Itaque sericis vestes erant subatri coloris. In codice Corbeiensi legitur rase-

manum, fovere unguento ubi non dolet, emplastrum adhibere ubi cæsura non est.

23. Ad discernendum deinde inter sanos et male habentes, baculos in manibus portare jubenter segrotantes, plane necessarios: ut quam pallor in vultu, maciesque non indicat, baculus sustentans mentiatur invaletudinem. Ridendas, an lugendas dixerim hujusmodi ineptias? Sic Macarius vixit? sic Basilius docuit? sic Antonius instituit? sic patres in Ægypto conversati sunt? sic denique sancti Odo, Maiolus, Odilo, Hugo, quos se sui utique Ordinis principes et præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri censuerunt? Sed hi omnes, si sancti, imo quia sancti fuerunt, a sancto Apostolo non disenserunt, qui nimirum ita loquitur: *Habentes victum et vestitum, his contenti sumus (I Tim. VI, 8)*. Nobis autem est pro victu satietas, nec vestitum appetimus, sed ornatum.

537 CAPUT X.

Vestium ornatum luxumque in eisdem persequitur.

24. Quæritur ad induendum, non quod utilius, sed quod subtilius inveniatur: non quod repellat frigus, sed quod superbire compellat: non denique juxta Regulam, « quod vilius comparari potest » (Reg. S. Benedicti, cap. 55), sed quod venustius, imo vanius ostentari. Heu me miserum qualemcunque monachum! cur adhuc vivo videre ad id devenisse Ordinem nostrum, Ordinem scilicet qui primus fuit in Ecclesia, imo a quo cœpit Ecclesia; quo nullus in terra similior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei quæ in cœlis est Jerusalem mater nostra, sive ob decorem castitatis, sive propter charitatis ardorem; cujus Apostoli institutores, cujus hi, quos Paulus tam sæpe sanctos appellat, inchoatores exstiterunt? Et quidem inter illos cum nihil quod suum esset quispiam retinisset, *dividebatur*, ut scriptum est, *singulis, prout cuique opus erat*: non igitur quod quisque pueriliter gestire [al. gestare] poterat. Sane ubi tantum quod opus erat accipiebatur, ibi nihil procul dubio otiosum admittebatur: quanto magis nihil curiosum? quanto magis nihil superbum? *Quod, inquit, opus erat*; hoc est quantum ad indumenta, quod et nuditatem tegetet, et frigus repelleret. Putasne ibi cuiquam galabrunum aut isembrunum (119) quærebatur ad induendum; cuiquam ducentorum solidorum mula parabatur ad equitandum? Putasne, inquam, cujuscumque ibi lectulum opertorium cattianum (120), aut discolor barricanus (121) operiebat, ubi brunum.

(120) Ejusmodi etiam coopertoria ex cattinis pellibus peregrinis rescindit idem piissimus abbas statuto 17, concedens earum loco *putosiorum, seu vesonum pelles*: cum antea Cluniacenses, *Galicenorum cattorum pellibus contemptis, Numantino- rum, seu, Zamorensium cattorum pellibus contempto coopertorio* ad lectum uterentur. Confer epistolam 1.

(121) Barricani item sublatis sunt statuto 18, ubi legitur, *ut nullus scarlatas, aut barracanos, vel pretiosos burellos, qui Ratisponi fiunt, sive picta quolibet modo stramina habeat, sed solummodo cili- cium, superjectis tantum duobus pannis albi et nigri coloris. Mattæ erant versicolores a barria sic dictæ.*

singulis dividebatur tantum, prout cuique opus erat? Non illic arbitror valde curatum fuisse de pretio, de colore, de cultu vestimentorum, ubi tam indefessum inerat studium in concordia morum, animorum cohærentia, profectuque virtutum. *Multitudinis*, inquit *credentium erat cor unum et, anima una* (Act. iv, 32, 35).

25. Ubi nunc illud unanimatis exercitium? Fusi sumus exterius, et de regno Dei quod intra nos est, relictis veris ac perennibus bonis, foris quærimus vanam consolationem de vanitatibus et insaniis falsis: ac jam religionis antiquæ non solum virtutem amisimus, sed nec speciem retinemus. Ecce enim ipse habitus noster (quod et dolens dico), qui humilitatis esse solebat insigne, a monachis temporis nostris in signum gestatur superbiæ. Vix jam in nostris provinciis invenimus, quo vestiri dignemur. Miles et monachus ex eodem panno partiuntur sibi cucullam et chlamydem. Quivis de sæculo, quantumlibet honoratus, etiamsi rex, etiamsi imperator, ille fuerit, non tamen nostra horrebit indumenta, si suo sibi modo præparata fuerint et aptata.

26. Cæterum in habitu, inquis, non est religio, sed in corde. Bene. At tu quando cucullam empturus lustras urbes, fora circuis, percurris nundinas, domos scrutaris negotiatorum, cunctam evertis singulorum suppellectilem, ingentes explicas cumulos pannorum, attrectas digitis, admoves oculis, solis apponis radio; quidquid grossum, quidquid pallidum occurrerit, respuis; si quid autem sui puritate ac nitore placuerit, illud mox quantumlibet pretio satagis tibi retinere: rogo te, ex corde facis hæc, an simpliciter? Cum denique contra Regulam, non quod vilis occurrerit, sed studiosissime quæris, quod quia rarius invenitur, pretiosius emitur; ignorans facis hæc, an ex industria? Ex cordis thesauro sine dubio procedit, quidquid foris apparet vitiorum. Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori; et exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta animi molliem indicant. Non tanto curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus.

CAPUT XI.

De causa cur superiores subditorum vitia non corrigant. Luxum et splendidum prælatorum apparatus perstringit.

27. Miror autem, cum Regula dicat, ad magistrum respicere quidquid a discipulis delinquitur (Req. S. *Benedicti*, cap. 2); et Dominus per prophetam sanguinem in peccato morientium de manu pastorum, requirendum esse minetur (*Ezech.* III, 18), quomodo abbates nostri patiantur fieri talia; nisi forte (si audeam dicere) nemo fidenter reprehendit, in quo se esse irreprehensibilem non confidit. Siquidem humanitatis est omnium, in quo sibi quisque indulget, aliis non vehementer irasci. Dicam, dicam; præsumptuosus dicar, sed verum dicam. Quomodo lux

(122) Id de Sugerio abbate Dionysiana dictum putant ut ad epistolam 78. Petrus Venerabilis statutum edidit capite 40, ut nullus Priorum ducat secum

mundi obtenebrata est? quomodo sal terræ infatum est? Quorum nobis vita, via vitæ debuit esse, dum exemplum in suis actibus ostendunt superbiæ, cæci facti sunt duces cæcorum. Quod enim (ut cætera taceam) specimen humilitatis est, cum tanta pompa et equitatu incedere, tantis hominum crinitorum stipari obsequiis; quatenus duobus episcopis unius abbatis multitudo sufficiat? Mentior, si non vidi abbatem sexaginta equos, et eo amplius in suo ducere comitatu (122). Dicas, si videas eos transeuntes, non patres esse monasteriorum, sed dominos castellorum; non rectores animarum, sed principes provinciarum. Tum deinde gestari jubentur mappulæ scyphi, bacini, candelabra, et manticæ suffarcinatæ, non stramentis, sed ornamentis lectulorum. Vix denique quatuor leucis a sua quispiam domo recedit, nisi cum tota suppellectili sua, tanquam sit vel iturus ad exercitum, vel transiturus per desertum, ubi non valeant inveniri necessaria. Annon posset eodem vasculo et aqua manibus vergi, et vinum bibi? Annon posset ardens lucere lucerna, nisi in tuo quod portas candelabro, et hoc aureo, vel argenteo? Annon posset dormiri, nisi super varium stratum, aut sub peregrino coopertorio? Annon unus aliquis minister posset et jumentum ligare, et ad mensam servire, et lectulum præparare? Nunc ergo tantæ multitudini garsionum ac jumentorum, cur, vel ad solatium mali, nobiscum non ferimus necessaria, quatenus hospites non gravemus?

CAPUT XII.

Luxum et abusum in templis et oratoriis extruendis ornandis, pingendis, arguit.

28. Sed hæc parva sunt: veniam ad majora, sed ideo visa minora, quia usitatiora. Omitto oratoriorum immensas altitudines, immoderatas longitudines, supervacuas latitudines, sumptuosas depolitiones, curiosas depictiones: quæ dum orantium in se retorquent aspectum, impediunt et affectum, et mihi quodammodo repræsentant antiquum ritum Judæorum. Sed esto, fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat:

Dicite (ait ille), *pontifices, in sancto quid facit aurum?* (Petr. sat. II, vers. 69.)

D Ego autem dico: Dicite, *pauperes*: non enim attendo versum, sed sensum; dicite, inquam, *pauperes*, si tamen *pauperes*, in sancto quid facit aurum? Et quidem alia causa est episcoporum, alia monachorum. Scimus namque, quod illi sapientibus et insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero qui jam de populo exivimus; qui mundi quæque pretiosa ac speciosa pro Christo reliquimus; qui omnia pulchre lucentia, canore mulcentia, suave olentia, dulce sapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati *suplus quam tres equitaturas, vel, si Prior Ordinis fuerit, quatuor.*

mus ut stercora, ut Christum lucrifaciamus : quorum quæso, in his devotionem excitare intendimus? Quem inquam, ex his fructum requirimus? stultorum admirationem, an simplicium oblationem [al. oblectationem]? An quoniam commisti sumus inter gentes, forte didicimus opera eorum, et servimus adhuc sculptilibus eorum?

28. Et ut aperte loquar an hoc totum facit avaritia, quæ est idolorum servitus, et non requirimus fructum, sed datum? Si quæris, quomodo? Miro, inquam, modo. Tali quadam arte spargitur æs, ut multiplicetur. Expenditur ut augeatur, et effusio copiam parit. Ipso quippe visu sumptuosarum, sed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum quam ad orandum. Sic opes opibus hauriuntur, sic pecunia pecuniam trahit : quia nescio quo pacto, ubi amplius divitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquiis saginantur oculi, et loculi aperiuntur. Ostenditur pulcherrima forma sancti vel sanctæ alicujus, et eo creditur sanctior, quo coloratior. Currunt homines ad osculandum, invitantur ad donandum; et magis mirantur pulchra, quam venerantur sacra. Ponuntur dehinc in ecclesia gemmatæ, non coronæ (123), rotæ circumseptæ lampadibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus. Cernimus et pro candelabris arbores quasdam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruscantes superpositis lucernis quam suis gemmis. Quid, putas, in his omnibus quæritur? pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum, sed non vanior quam insanior! Fulget ecclesia in parietibus, et in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, et suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum servitur oculis divitum. Inveniunt curiosi quo delectentur, et non inveniunt miseri quo sustententur. Utquid saltem sanctorum imagines non reveremur, quibus utique ipsum, quod pedibus concu'catur, scatet pavementum? Sæpe spuitur in ore angeli, sæpe alicujus sanctorum facies calcibus tunditur transeuntium. Et si non sacris his imaginibus, cur vel non parcitur pulchris coloribus? Cur decoras quod mox fœdandum est? cur depingis quod necesse est conculcari? Quid ibi valent venustæ formæ, ubi pulvere maculantur assiduo? Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad spirituales viros? Nisi forte et hic adversus memoratum jam poetæ versiculum propheticus ille respondeatur: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ* (Psal. xxv, 8). Assentio : patiamur et hæc fieri in ecclesia : quia etsi noxia sunt vanis et avaris, non tamen simplicibus et devotis.

29. Cæterum in claustris coram legentibus fratri-

(123) De ejusmodi coronis, quarum una superest apud Remos in S. Remigii ecclesia, 72 cereolos habens) statuit Petrus abbas sæpe laudatus, ut *magnæ illi coronæ, ex ære, auro argentoque elegantissime compositæ, quæ in medio chori forti catena sustentata dependet, accensi cerei non imponantur*

bus quid facit illa ridicula monstruositas, mira quadam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosæ tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas sub uno capite multa corpora, et rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam; 540 hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamque mira diversarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus quam in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando quam in lege Dei meditando. Proh Deo! si non pudet ineptiarum, cur vel non piget expensarum?

CAPUT XIII.

Modos et media mutuæ charitatis et pacis fovendæ summam colligit, denique transfugas instabilitatis notat.

30. Multa quidem et alia suggererat addenda larga materia; sed avellit me et propria satis anxia occupatio, et tua, frater Ogeri (124), nimis festina discessio, qui videlicet nec morari diutius acquiescis, nec abire tamen vis absque recenti opusculo. Facio itaque quod vis, et te dimitto, et sermonem brevior præsertim quia utiliora sunt pauca in pace, quam multa cum scandalo! Et utinam hæc pauca scripserim sine scandalo. Enimvero vitia carpens, scio me offendere vitiosos. Potest tamen fieri, volente Deo, aliquibus quos me timeo exasperasse, potius placitum esse, sed si desinant esse vitiosi : si videlicet, et districtiores desinant esse detractores, et remissiores aperiuntur superfluitates; si sic quisque bonum teneat quod tenet, ut alium aliud tenentem non judicet : si qui accepit jam esse bonus, non invidet melioribus; et qui sibi videtur agere melius, bonum non spernat alterius : si qui districtius vivere possunt, eos qui non possunt nec aspernentur, nec æmulentur; et qui non possunt, eos qui possunt sic mirentur, ut temere non imitentur. Sicut enim non licet his, qui majus aliquid forte voverunt, ad id quod minus est descendere, ne apostatentur : sic non omnibus expedit de bonis minoribus ad majora transire, ne præcipitentur.

31. Scio quippe nonnullos de aliis et congregationibus, et institutionibus, ad nostrum Ordinem pervolasse, pulsasse, intrasse : qui hoc quidem agendo, et suis scandala reliquerunt, et nobis nihilominus attulerunt, dum quantum illos sua temeraria discessione, tantum nos turbarunt sua misera conversatione. Et quoniam superbe spreverunt

nisi in quinque præcipuis festis, etc. Minores coronas erzas vocat.

(124) Is est Ogerius canonicus regularis, ad quem epistola 87 et sequentes. Ejusdem, itemque Guillelmi Sancti-Theodorici abbatis censuræ hunc librum subjecit Bernadus epistola 88.

quod tenebant, et temere præsumpserunt quod non valebant; digno Deo exitu eorum tandem patefecit ignaviam: quia et impudenter deseruerunt quod imprudenter arripuerant, et turpiter redierunt ad id quod leviter deseruerant. Cum enim claustra nostra suis potius Ordinis impatientia, quam desiderio nostri expetierint; ostendunt quod sunt, dum a vobis ad nos, a nobis ad vos instabili levitate pervolantes, et nobis, et vobis, et omnibus bonis scandalum faciunt. Quanquam ergo nonnullos eorum noverimus, qui et fortiter Deo auctore cœperunt, et ipso protectore fortius perseverant; securius est tamen ut perseveremus in bono quod cœpimus, quam quod

incipiamus ubi non perseveremus; et hoc pariter omnes studeamus, quo secundum Apostoli consilium *omnia nostra in charitate fiant* (1 Cor. xvi, 14) Hæc est de nostra nostro, et de vestro Ordine sententia; hæc nostris et vestris, hæc non de vobis, sed vobis me solere dicere, nullus melius mihi testis erit quam vos, et si quis me novit sicut vos. Quæ in vestris laudabilia sunt, laudo et prædico: si quæ reprehendenda sunt, ut emendentur, vobis et aliis amicis meis suadere soleo. Hoc non est detractio, sed attractio. Quod ut nobis a vobis semper fiat, omnino precor et supplico. Valete.

541 ADMONITIO IN OPUSCULUM VI.

1. Liber subjectus in codicibus antiquis hunc præfert titulum, « Incipit prologus sancti Bernardi abbatis in libello ad Milites Templi: » et post prologum, « Incipiunt capitula de laude novæ Militiæ: » quæ omnino sunt tredecim, ut in editis nostris, ubi titulos ex mente auctoris retinimus. Liber iste a Gaufrido in libro tertio de Vita Bernardi, capite octavo, « Exhortatorius sermo ad Milites Templi » vocatur. « Quam vero fidelis, » inquit, « cujuslibet piæ conversationis commendator exstiterit et adjutor, exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. » Ita ergo hujusce libri titulus institui potest: « Liber ad Milites Templi, de laude novæ Militiæ. »

2. « Hugoni » tamen « militi Christi et magistro Militiæ Christi » inscriptus est prologus: sed perinde est Magistro Militiæ, atque omnibus Militibus librum nuncupasse. Dicti sunt Fratres Templi ex eo, quod concessu Balduini regis juxta Templum Domini primo consederint, teste Guillelmo archiepiscopo Tyrensi in libro duodecimo, capite septimo, ubi eorum originem describit ad annum 1118. « Eodem anno, » inquit, « quidam nobiles viri de equestri ordine, Deo devoti, religiosi, et timentes Deum in manu domini patriarchæ Christi servitio se mancipientes, more canonicorum regularium, in castitate, et obedientia, et sine proprio velle, perpetuo vivere professi sunt. Inter quos primi et præcipui fuerunt viri venerabiles, Hugo de Paganis, et Gaufridus de Sancto Aldemaro: quibus quoniam neque ecclesia erat, neque certum habebant domicilium, Res in palatio, quod secus Templum Domini ad australem habet partem, eis ad tempus concessit habitaculum. Prima autem eorum professio, quodque eis a domino patriarcha et aliis episcopis in remissionem peccatorum injunctum est, ut vias et itinera, maxime ad salutem peregrinorum contra latronum et incursantium insidias, pro viribus conservarent. » Hæc de Militum Templi origine, quibus primus Magister præfectus est prædictus Hugo de Paganis, quem idem Guillelmus Tyrensis magistrum militiæ Templi primum vocat in libri decimi tertii capite vigesimo sexto. « Hugoni sanctæ militiæ Priori inscripta est Guigonis Carthusiæ præpositi epistola secunda. Iste est Hugo, cui Bernardus sequentem librum nuncupavit, distinguendus utique ab altero Hugone, qui ex comite Campaniæ miles Templi pactus est, testante Bernardi epistola trigesima prima ipsi directa. Porro Hugoni de Paganis primo militiæ Magistro successit « miles eximius in armis strenuus, nobilis carne et moribus, dominus Robertus, cognomine Burgundio, natione Aquitanicus, » et quidem sub annum 1136, ut colligitur ex Guillelmo Tyrensi in libri decimi quinti capite sexto, qui item de eodem agit initio libri decimi septimi. Roberto suffectus videtur Ebrardus, cui Petrus Venerabilis scribit epistolam, quæ est libri sexti epistola vigesima sexta.

542 3. Quo anno scriptus sit iste liber, non facile dixerim. Id factum constat Ordine jam plurimum aucto, et militum numero multiplicato. Bernardi verba hoc probant n. 10: « Hæc Jerosolymis actitantur, et orbis excitatur. Audiunt insulæ, et attendunt populi de longe, et ebulliunt ab Oriente et Occidente... Quodque cernitur jucundius, et agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illo confluere videas, nisi utique sceleratos, » etc. Atqui ante consilium Trecense, id est ante annum 1127, novem tantum erant ejus instituti Milites, ut ex Guillelmo mox videbimus. Vix ergo ante annum 1132, hic liber compositus dici potest, sed tamen ante annum 1136, quo fere anno Robertus magister Hugoni successit.

4. Templariorum Regulam ex codice Victorio typis mandavit Miræus, eamque Chronico Cisterciens;